فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال ششم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۵، صص ۴۲-۲۵

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۶۰۳۰۲

بررسی روند تغییرات نگرشی نسل سوم در زمینه گروه‌های مرجع در دهه ۱۳۸۰

محمد رضا حاتمی [۱]
دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول)
علی قادری [۲]
دانشجوی دکتری سیاستگذاری فرهنگی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
علی جمشیدی [۳]
استادیار گروه مدیریت دانشگاه پیام نور

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۶/۲۱ **تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۹/۰۸**

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامي
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

گروه‌های مرجع از مهمترین منابع هویتی جامعه هستند که افراد رفتار و ارزش‌های خود را از آنها اقتباس می‌کنند. به همین دلیل بررسی روند تغیررات نگرشی نسل جوان در زمینه گروه‌های مرجع از مهمترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان اجتماعی محسوب می‌شود. با توجه به تغییرات سریع در جوامع بشری به ویژه در جامعه ما، تغییر در پروههای مرجع نیز اتفاق افتاده است. با توجه به کمبود پیمایش‌های موجود در دهه ۱۳۸۰ در این زمینه ابتدا این پیمایش‌ها مورد بررسی دقیق قرار گرفت. سپس سه پیمایش مربوط به سال‌های ۱۳۸۱و ۱۳۸۲ و ۱۳۸۵ که دارای گویه‌های مورد بررسی یکسان بودند انتخاب گردید. با استخراج گویه‌ها و به دست آوردن میانگین وزنی در این رابطه نهایتاً تغییرا ت نگرشی از طریق رسم نمودارها ترسیم گردید. در این تحقیق از تحلیل ثانویه داده‌های به دست آمده از پیمایش‌های ملی استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که روند اعتماد نسل جوان به روحانیون در این ۵ سال روند کاهشی داشته است. داده‌های این تحقیق نشان‌دهنده این مهم است که جوانان الگوهای رفتاری و فکری خود را بیشتر از معلمان و اساتید دانشگاه و ورزشکاران اقتباس نموده‌اند. با توجه به تأثیرات اجتناب‌ناپذیر روحانیون در ۱۵۰ تاریخ ساله اخیر در کشورمان و دینی و مذهبی بودن نظام سیاسی این اهمیت دو چندان خواهد بود. در پایان نیز برای رفع این نقیصه راه حل‌هایی ارائه داده شده است.

واژه‌های کلیدی: گروههای مرجع،تغییرات نگرشی ، روحانیون،معلمان،اساتید دانشگاه

1. hatami5@yahoo.com
2. alighaderi1973@gmail.com
3. ali100189@yahoo.com

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

تعریف مفهومی:

باتوجه به تحولات عظیمی که در حوزه ارتباطات دردهه اخیر اتفاق افتاده است، گروه‌های مرجع دستخوش تغییرات جدی شده‌اند. با وقوع انقلاب ارتباطات در جهان و متعاقب آن در ایران نیز گروههای مرجع دستخوش تحولات جدی شده‌اند. گروه‌هایی مثل روحانیون از در دهه‌های گذشته مهمترین گروه مرجع جوانان محسوب می‌شد. اما با وقوع انقلاب ارتباطات و تحولات جامعه ایران گروههای مرجع دینی مرجعیت خود را در نزد جوانان از دست داده و گروههای مرجع معلمان و اساتید دانشگاه جای آنها را گرفتند.

اساساً پرداختن به گروه‌های مرجع به ما نشان خواهد داد که افراد یک جامعه ارزش‌ها، هنجارها و رفتار خود را از چه کسانی و یا چه گروه‌هایی اخذ می‌نمایند. شناخت این موضوع می‌تواند به برنامه‌ریزان اجتماعی کمک نماید تا موجبات ازخودبیگانگی در میان افراد جامعه و تضعیف انسجام اجتماعی را بررسی نمایند.

گروه مرجع یکی مهمترین منابع هویتی افراد یک گروه و در ابعاد گسترده‌تر، در یک جامعه است. و تأثیر بسیار مهمی در شکل‌گیری نگرش‌ها و ارزش‌ها و جهت‌دهی به هنجارها و رفتارهای افراد جامعه دارد.(هزارجریبی و آقابیگی،۱۳۹۰: ۵۲)

به نظر می‌رسد که اصطلاح «گروه مرجع» نخستین بار توسط هایمن[1] مطرح گردید. وی در تعریف این اصطلاح می‌گوید:

«از آن جا که موقعیت ، یا منزلت اجتماعی فرد از طریق موقعیت نسبی با افراد دیگر تعریف و توصیف می‌شود. بنابراین تصور فرد از مقام و منزلت خود بستگی به گروه مخصوصی از افراد دارد که وی خود را با آن‌ها مقایسه می‌نماید» (Hyman,1968)

از نظر رفیع پور «گروه مرجع» گروهی است که افراد خود را با آن مقایسه و با استانداردهای آن خود را ارزیابی می‌کنند»(رفیع پور ،۱۳۸۲: ۱۳۳)

در واقع افراد برای برگزیدن یک رفتار، رضایت و برآوردن خواسته افرادی که برای آنان اهمیت قائل هستند را مورد توجه قرار می‌دهد و بدان گونه عمل می‌کنند که در این مسیر گام بردارند تا نظر آن‌ها را تأمین کرده باشند و این مسئله به عنوان گروه مرجع[2] نام برده می‌شود.

دائره‌المعارف فرهنگ جامعه‌شناسی گروههای مرجع را اینگونه تعریف می‌کند: «مردم در

1. Herbert Hyman
2. Reference Group

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

شکل‌دهی به تمایلات و عقایدخودشان و انجام رفتارشان، خودشان را با دیگر مردم یا گروه‌های مردمی دیگر، کسانی که تمایلاتشان، عقایدشان و رفتارشان دارای مقایسهای مناسبی[1] است، مقایسه و یا همسان می‌کنند. این گروه‌های گروه‌های مرجع نامیده می‌شوند.»(شرما،۱۹۹۹: ۷۷۵)

بروس کوئن[2] معتقد است که افراد برای شکل دادن به باورها و عقاید خود و همچنین برای چگونگی عملکردهای خود در عرصه‌های گوناگون، خود را با گروه‌هایی متشکل از افرادی که عقاید و عملکرد آن‌ها را نمونه می‌پندارند، مقایسه می‌کنند و از این طریق به ترسیم هویت خودشان می‌پردازند. این گروه‌های مورد مراجعه که از آن‌ها پیروی می‌شود «گروه‌های مرجع» نامیده می‌شود. بروس کوئن معتقد است که افراد برای آن که رفتار، استعداد، ظواهر بدنی، ارزش‌ها و بسیاری دیگر از ویژگی‌های خود را بیازمایند و ارزیابی کنند نیاز به معیارهایی دارند که از طریق گروه‌های مرجع در اختیارشان قرار می‌گیرد. (کوئن، ۱۳۷۳: ۱۳۸)

گروه‌های مرجع ، منبع الهام بخش برای شکل گیری نگرش‌ها، ارزیابی‌ها و رفتار ، مرجع اخذ هنجارها ، اهداف، الگویی برای همانند سازی هستند. این گروهها نقش بسیار مهمی در جامعه پذیری و ایجاد هویت اجتماعی افراد دارند.

یکی از افرادی که به تفصیل به مبحث گروه‌های مرجع پرداخت است رابرت مرتن[3] است. وی گروه‌های مرجع را این‌گونه تعریف می‌کند: «در فرایند اجتماعی انسانها ارزش‌ها و استانداردهای افراد یا گروه دیگر را به عنوان یک قالب مقایسه‌ای و مرجع می‌گیرد .در این صورت آن فرد یا گروه، گروه مرجع نامیده می‌شود.» (مرتن، ۱۹٦۸: ۲۸۸)

اصطلاح گروه مرجع به یک وضعیت دسته جمعی اشاره دارد که افراد نه تنها آن را برای ارزیابی موقعیتشان به کار می‌برند(یک گروه مرجع مقایسه‌ای) بلکه هنجارها و الگوهای رفتاری را از آنها اخذ می‌کند(گروه‌های مرجع هنجاری)(ترنر، ۲۰۰٦ :۵۰۰)

مفهوم گروه مرجع هنجاری از مکتب کنش متقابل نمادین[4] که به جورج هربرتمید[5] مربوط می‌شود نشأت می‌گیرد. وی کلمه دیگران تعمیم یافته[6] را طراحی می‌کند که به استانداردها و

1. Appropriate Measures
2. Bruce J Cohen
3. Robert Merton
4. Symbolic Interactionism
5. George Herbert Mead
6. Generalized Other

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

آداب و رسوم جامعه اشاره دارد. یک گروه مرجع هنجاری به یک توده خاص‌تر از یک جامعه اشاره دارد. آداب و رسوم گروه مرجع هنجاری ممکن است از آنچه که به طور معمول در جامعه وجود دارد متفاوت باشد. یا حتی ضدکامل آن باشند.(ترنر، ۲۰۰۶ :۵۰۰)

از دیدگاه رابرتسون، افراد همواره اعمال، ظواهر، ارزش‌ها، آرزوها، شیوه و سبک زندگی‌شان را ارزیابی می‌کنند و در این ارزیابی‌ها به معیارهای یک گروه رجوع می‌کنند. این گروه ممکن است گروهی باشد که ما در آن عضویت داریم ، مانند خانواده و گروه همسالان و نیز ممکن است گروهی باشد که عملاً عضو آن نباشیم. افراد ممکن است خودشان را با معیارهای اجتماعی ارزیابی کنند. لذا ارزیابی‌ها از خودمان تحت تأثیر گرو ههای مرجعی است که انتخاب می‌کنیم. گروه مرجع عنصر مهمی در فرایند جامعه پذیری است. زیرا می‌تواند رفتار و شخصیت فرد را با همان قدرت هر گروه دیگری که شخص به آن احساس وفاداری می‌کند شکل دهد(رابرتسون، ۱۳۷۲ : ۱۵٦) رابرتسون بر این باور است که گروههای مرجع مانند شبکه‌ها نقشی حیاتی در زندگی اجتماعی انسانها دارند و افراد برای مشورت و اخذ نظرات به شبکه روابط خود مراجعه می‌کنند. افراد به طور دائم با سایر مردم و گروهها کنش متقابل دارند . این نوع ارتباط به صورت شبکه‌های اجتماعی سازمان می‌یابند، شبکه روابطی که فرد به طور مستقیم و غیر مستقیم به سایر مردم پیوند می زند، مثلاً می‌توان شبکه خویشان،دوستان،همکلاسی‌ها، هم کلوپی‌ها و همکاران اشاره کرد(رابرتسون، ۱۳۷۲: ۱۵٤)

به نظر چارلز سینگر گروه مرجع به گروهی معطوف است که فرد تلاش می‌کند با وجود عضویت و یا عدم عضویت در آن گروه،آن را راهنمای خود قرار دهد(سینگر، ۱۹٦۸)

یکی از افراد دیگری که با نگاه روان شناسی اجتماعی به گروههای مرجع می‌پردازد نیو کمب[1] است. نیو کمب نقش گروه‌های مرجع را در شکل گیری دریافت‌ها و تغییر نگرش‌های افراد، مهم و تعیین کننده می‌داند و بر جنبه هنجاری این گرو ها تاکید می‌کند.

نیو کمب دو مفهوم جدید نیز درباره گروههای مرجع عرضه کرده است. گروه مرجع مثبت و گروه مرجع منفی. گروه مرجع مثبت،گروهی است که فرد به حضور و عضویت در آن تمایل دارد و نگرش‌ها و رفتارهای جاری در آن را مطلوب می‌انگارد. گروه مرجع منفی ، در مقابل گروهی است که جاذبه‌ای برای فرد ندارد و او سعی می‌کند که خود را از آن دورنگه

1. Newcomb

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

دارد و از هنجارها و رویه های حاکم در آن تبری جوید(غیور باغبانی، ۱۳۹۲: ۳۲۹)

از نظر فستینگر[1] تمایل افراد به مقایسه و ارزیابی استعدادها و افکار خود در گروه نه تنها بر رفتار گروهی آن‌ها تأثیر می‌گذارد بلکه در شکل گیری گروه و تغییر اعضای آن نیز مؤثر خواهد بود. به اعتقاد وی مردم مایلند وارد گروه‌هایی شوند که افکار و توانایی‌های مشابه و هماهنگ با خودشان دارند. آن‌ها از گروه هایی که دارای چنین ویژگی‌هایی نباشند خارج می‌شوند یا افکار و رفتار خود را به گونه‌ای تغییر می‌دهند که با الگوهای رایج در گروه تطابق پیدا کند(غیور باغبانی،۱۳۹۲: ۳۳۰)

حبیب صبوری خسروشاهی گروه مرجع را اینگونه تعریف می‌کند:«گروه مرجع در جریان تصمیم‌گیری‌ها، کنش‌ها و حتی شکل‌گیری نگرش انسان، در جامعه نقش به سزایی دارد. گروه مرجع شامل افراد یا گروه‌هایی هستند که منبع و معیار قضاوت و ارزیابی کنشگران اجتماعی قرار می‌گیرند.(صبوری خسروشاهی،۱۳۹۰ :۳٦) گروه‌های مرجع دو کارکرد عمده دارند اولاً هنجارها، دستورالعمل‌ها، رویه‌ها، ارزش‌ها و باورهایی را به دیگران القاء می‌کنند و به اصطلاح کارکرد هنجاری دارند.ثانیاً استانداردها و معیارهایی در اختیار کنش□گران قرار می‌دهند که کنش و نگرش خود را با آن محک می‌زنند و اصطلاحاً کارکرد مقایسه‌ای و تطبیقی دارند.(صبوری خسروشاهی،۱۳۹۰ :۳٦)

هزارجریبی و آقابیگی گروه مرجع را به عنوان گروه یا فردی تلقی نمود که شخص به هنگام ارزیابی، جهت گیری، و رفتار، تصوری را که از انتظارات و معیارهای وی یا آن‌ها دارد به عنوان راهنما و الگو در نظر می‌گیرد.(هزا ر جریبی، آقابیگی،۱۳۹۰ : ۵۹)

در واقع افراد برای برگزیدن یک رفتار، رضایت و برآوردن خواسته افرادی که برای آنان اهمیت قائل هستند را مورد توجه قرار می‌دهند و بدان گونه عمل می‌کنند که در این مسیر گام بردارند تا نظر آن‌ها را تأمین کرده باشند(هزار جریبی و آقا بیگی،۱۳۹۰: ٥٦)

گروه مرجع ، الگوهایی هستند که افراد در هنگام داوری و ارزیابی شیوه‌های اجرای نقش‌هایشان آنها را در نظر دارند. این گروه‌ها ، یکی از معیارهایی به شمار می‌آیند که هر فردی هنگام ارزیابی رفتار نقش خود در یک موقعیت معین از آن استفاده می‌کند. شیوه اجرای نقش هر فرد،در مقایسه با دیگران که همان نقش را ایفا می‌کنند،سنجیده می‌شود. او

1. festinger

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

از طریق این گونه مقایسه می‌تواند تشخیص دهد که آیا نقش خود را به درستی انجام داده یا نه. همچنانکه نقش فرد در جامعه دگرگون می‌شود، گروه‌های مرجعی که مبنای ارزیابی او هستند، نیز دگرگون خواهند شد(کوئن، ۱۳۸٤: ٦۳)

گروه مرجع می‌تواند معیار داوری شخص از خودش باشد بی آنکه هرگز عضو آن گروه مرجع بوده باشد. اگر نوجوانان و جوانان در جریان جامعه پذیری بدون آگاهی و با الگو برداری نا متناسب به پیروی از گرو ههای مرجعی بپردازند که آنها را از ارزش‌های خانوادگی به دور کند و یا در آنها تضاد ارزشی به وجود آورد، ممکن است ناسازگاری‌ها و مشکلاتی در میان این افراد ایجاد شود.

در غالب موارد گروه عضویتی فرد گروه مرجع او می‌باشد، اما مواردی هم پیش می‌آید که یک گروه غریبه یا غیر عضویتی به گروه مرجع فرد یا افراد تبدیل می‌شود. به تبع اهمیتی که گروه مرجع برای جهت دهی به رفتار و کردار اعضای یک گروه یا جامعه دارد، در صورتی که گروه مرجع فرد تغییر کند، ارزش‌ها و هنجارهایی مورد پذیرش آنان قرار می‌گیرد که با ارزش‌ها و هنجارهای مورد پذیرش گروه عضویتی او در تضاد و تخاصم قرار می‌گیرد و او را به رویارویی با گروه عضویتی می‌کشاند. این امر به ویژه از سوی جامعه یا گروه عضویتی فرد و اعضای آن غیرقابل تحمل است چرا که ارز شهای آن‌ها را به چالش کشیده و از دید آنان نوعی کجروی و هنجارشکنی به حساب می‌آید.حالت نامطلوب‌تر برای یک گروه زمانی است که طیف وسیعی از اعضای آن در این مسیر قدم بگذارند

با توجه به مجموعه تحقیقات محققین «خانواده» به عنوان مرجع قاطع در انتخابهای جوانان تا حدودی تخفیف یافته و به موازات اهمیت یافتن نهادهای دیگر اجتماعی کننده(به ویژه رسانه‌ها) خانواده‌ها خود بخشی از مسئولیت انتقال ارزشها را به دیگران سپرده‌اند. در کنار اهمیت خانواده، نمی‌توان به جایگاه گروه‌های همسال در شکل دهی به ارزش‌ها و هویت جوانان توجه نکرد، البته این تمایل همچنان خصلتی جنسیتی دارد و از جانب پسران بیش از دختران ابراز شده است. به موازات افزایش سن جایگاه گروه دوستان در پر کردن فرصتهای فراغتی کاهش یافته و عوامل دیگر(به ویژه رسانه) جای آن را می‌گیرند. تأثیر پذیری جوانان از آنچه فرهنگ رسانه‌ای خوانده می‌شود مشهود است(غیور باغبانی،۱۳۹۲ :۳۳۸)

نتایج یک تحقیق نشان می‌دهد که والدین ، اساتید دانشگاه و دانشجویان به ترتیب سه

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

گروه مرجع اصلی با گرایش بالا هستند که از سوی دختران جوان پذیرفته شده‌اند و در گرایش به والدین اختلاف معنادار با پسران دارند. همچنین دختران به طور معنا دار گرایش بیشتری نسبت به گروه مرجع بومی دارند. در مقابل گرایش پسران به گروه‌های مرجع غیر بومی با اختلاف معنادار بیشتر است.(حمزه‌ای و همکاران، ۱۳۸۹ : ۱۱۵)

در سال‌های اخیر به دلیل تحولاتی که در سطح جامعه ایران به وقوع پیوسته است. شاهد تغییر گروه مرجع اعضای جامعه به ویژه نسل جوان به سوی جوامع غربی و توسعه یافته و به تبع آن تغییر ارزش‌ها و هنجارهای آنان و تقلید و شبیه‌سازی رفتارهای غربی هستیم. با وقوع انقلاب ارتباطات وشکل گیری شکل نوینی از جوامع و به قول اینگلهارت «انقلاب خاموش» شاهد تغییرات سریع در عرصه‌های اجتماعی به ویژه گروههای مرجع هستیم(امام جمعه زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ٦٤). این امر پرداختن به گروه‌های مرجع را دارای اهمیت کرده است. زندگی و حیات و هنجارها و ارزش‌های انسان برخلاف موجودات دیگر در ارتباط با انسان‌ها و محیط‌های اجتماعی دیگر شکل می‌گیرد. لذا افراد برای ورود به زندگی جمعی باید قواعد و مقرراتی را در رفتار خود لحاظ کنند و این امر نیازمند فرآیند جامعه‌پذیری[1] است.و جامعه پذیری مبنای شکل گیری ارزشها و هنجارهای اجتماعی است. (هزارجریبی و آقابیگی، ۱۳۹۰: ۵۵)

با توجه به اینکه پژوهشها و تحقیقات انجام شده به نوعی رابطه معنا دار بین میزان دین داری و اعتماد سیاسی تاکید دارند.لذا وجود گروههای مرجع دینی در جامعه ما می‌تواند تأثیر مهمی بر اعتماد سیاسی داشته باشد لذا این امر پرداختن به بررسی روند تغییرات گروههای مرجع دینی را غیر قابل اجتناب می‌نماید(هوشنگی و جعفرپور، ۱۳۹۱:٦٨) لذا سنجش نگرش جوانان در حوزه گروههای مرجع به ما کمک می‌کند که طرز تلقی‌های اجتماعی و بسترهای شکل گیری الگوهها و رفتار شهرمندان به ویژه جوانان را احصاء نموده و بر مبنای داده‌های مستخرج به برنامه ریزی دقیق بپردازیم.(عباسی وهمکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۹)

باتوجه به مطالب فوق می‌توان گروه مرجع را این‌گونه تعریف کرد: «گروه یا فردی که شخص به هنگام ارزیابی، جهت‌گیری و رفتار، تصوری را که از انتظارات ومعیارهای وی یا آن‌ها دارد را به عنوان رهنما و الگو درنظر می‌گیرد».

1. Socialization

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

تغییر گروه‌های مرجع از دهه ۱۳۶۰ وارد ادبیات اجتماعی ایران شد. در این بین در طی این سه دهه محققین بسیاری به بررسی دلایل تغییر گروه مرجع ایران پرداخته‌اند که دلایل مختلفی مثل انقلاب ارتباطات، ریل‌گذاری غلط جامعه، در پیش گرفتن توسعه برون‌زا، با ارزش شدن ثروت و ایجاد تعارفات ارزشی و از دست دادن مشروعیت مرجع بودن توسط گروه‌های خودی و ... از دلایل عمده این تغییر گروه‌های مرجع است.

با جمع بندی نظریات طرح شده، به طور کلی گروههای مرجع را می‌توان از چند منظر طبقه بندی وبررسی کرد:

دستهٔ اول: گروه‌های مرجع را می‌توان از منظری دیگر مشاهده کرد: گروه‌های مرجع خودی و غیرخودی(بیگانه). گروه‌های مرجع خودی گروههایی هستند که به آنها تعلق داریم. دراین مورد می‌توان به مراجع سنتی، مذهبی و ملی اشاره کرد. گروه‌های مرجع غیرخودی می‌توانند کشورهای دیگری باشند که خارج از مراجع سنتی، مذهبی و ملی هستند.

دستهٔ دوم: گروه مرجع جوانان می‌توان از نظر اقشار و گروههای اجتماعی جامعه طبقه بندی کرد.یعنی گروههایی که ما برای ارزیابی و مقایسه به آنان رجوع می‌کنیم. در این میان جوانان در پذیرش الگویهای رفتاری تأثیرپذیری زیادی از این گروهها دارند و در دنبال کردن آرزوها و اهداف شخصی‌شان به آنان مراجع می‌کنند. این گروه‌ها می‌توانند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم جزیی از شبکهٔ روابط ما شوند. نظیر گروههای دوستی، خانواده، قشر هنرمندان، هنرپیشه‌ها، نویسندگان و روحانیون.

دستهٔ سوم: گروه‌های مرجع عضو و غیرعضو. گروه مرجع عضو، گروهی است که ما در آن عضویتداریم، نظیر دوستان، همکاران و خانواده. گروه مرجع غیرعضو، گروهی است که ما مستقیماً در آن عضو نیستیم اما ممکن است برای ارزیابی شخصی یا اخذ ارزشهای اجتماعی به آن توجه کنیم. نظیر گروههای مرجع هنجاری استادان، روحانیون و هنرمندان.

با ترکیب این سه دسته می‌توان گفت، ممکن است یگ گروه مرجع خودی یا غیرخودی محسوب می‌شود، ما در آن عضو نباشیم و در عین حال به طور غیرمستقیم برای الگوپذیری به آن مراجعه کنیم. در واقع می‌توان ترکیبی از این سه دسته را در آن واحد داشت.

همچنین گروههای مرجع را می‌توان از لحاظ مثبت و منفی بودن متمایز کرد. گروه مرجع مثبت گروهی است که شخص آن را پذیرفته و به آن تعلق، یا تمایل دارد، با آن هویت یابی

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

می‌کند و به لحاظ روان شناختی به آن تعلق خاطر دارد. اما گروه مرجع منفی گروهی است که فرد شخصاً آن را رد می‌کند یا خود را از آن مبری می‌داند. به بیان دیگر، گروه مرجع منفی گروهی است که فرد با رد آن، عضویت و هویتی را که خواهانش نیست نشان می‌دهد. افراد احساس و رفتار مطلوب خود را با یک گروه مرجع مثبت می‌سنجند، و احساس و رفتاری را که نمی‌پسندند با یک گروه مرجع منفی.

روش تحقیق:

روش تحقیق در این مقاله تحلیل ثانویه داده‌های مستخرج از پیمایشهای موجود در کشور است.به این صورت که ابتدا پیمایشهای موجود در کشور در رابطه با گروههای مرجع بررسی شد سپس پیمایشهایی که اولاً دارای بیشترین تشابه بوده وثانیا در سطح ملی انجام گردیده و ثالثاً دارای ارزیابی روایی و پایایی معتبر بوده انتخاب شدند.پس از استخراج گویه های مشترک با استفاده میانگین وزنی[1] که معمولاً در پیمایشهای با طیف لیکرت استفاده می‌گردد. وزن هر گویه از طریق نمودارها و جداول مشخص گردید. در این روش بالاترین عدد ۵ و پایین‌ترین آن ۱ و حد وسط یا خط مبنا[2] عدد ۳ می‌باشد. هر چه عدد به دست آمده بالاتر از ۳ باشد نمایانگر وضعیت مطلوب و هرچه از ۳ پایین‌تر باشد نمایانگر وضعیت نامطلوب می‌باشد. از طریق نمودارها تلاش شده وضعیت هر یک از گروههای مرجع مشخص شود.

---

۱. در دانش آمار میانگین وزنی (Weighted mean) نوعی سنجش گرایش به مرکز است وعبارت است از میانگین حسابی یک مجموعه داده‌های نابرابر، برای هر یک از عامل‌ها ، وزن یا ارزش معینی در نظر گرفته می‌شود و پس از آن عامل در وزن معین ضرب می‌گردد. آن گاه جمع این ارقام به دست آمده بر مجموع وزنها تقسیم می‌شود.(ویکی پدیا http://fa.wikipedia.org/wiki/)

برای به دست آوردن میانگین وزنی معمولاً برای هر یک از ۵ گزینه طیف لیکرت وزنی مشخص می‌کنند .مثلاً برای طیف پنج‌گزینه‌ای کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم به ترتیب وزن‌های ۵،٤،۳،۲،۱ را در نظر می‌گیریم، و سپس تعداد پاسخ دهندگان به هریک از گزینه‌ها را در هر یک از وزنها ضرب کرده و سپس همه آنها را تقسیم بر کل تعداد پاسخ دهندگان می‌کنیم. عدد به دست آمده میانگین وزنی نامیده می‌شود. مثلاً در یک پیمایش تعداد کل پاسخ دهندگان ٦۵۰۰ نفر است. میانگین وزنی به شکل زیر به دست می‌آید:

X=(x1*5) + (x2*4)+(x3*3)+(x4*2)+(x5*1)/

۲. خط مبنا(baseline) خطی است که مبنای اندازه گیری است. در دریا به عنوان نقطه شروع برای مرز ایالات ساحلی منطقه دریایی در نظر گرفته می‌شود .در نقشه برداری به عنوان یک خط بین دو نقطه از سطح زمین و جهت و فاصله بین آنها محسوب کی شود.(منبع ویکی پدیا http://en.wikipedia.org/wiki/baselineهر چه خطوط در بالای آن از خط صفر فاصله بگیرد نشان دهنده تأثیر مثبت بر متغیر و هر چه در پایین از خط صفر فاصله بگیرد نشان دهنده تأثیر منفی بر متغیر است.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

محدودیت روشی:

یکی از محدودیتهای روشی در کشور ما فقدان وجود تحقیقات طولی و پیمایشهای مستمر در طول سالهای مختلف است . پیمایش‌های موجود عموماً بر اساس نیازهای مقطعی و بر اساس سوگیری‌های سیاسی تهیه و تدوین گردیده است و بعضی از آنها دارای مشکلات روشی هستند لذا پیدا کردن روش دقیق در این رابطه مشکل به نظر می‌رسد. تحقیقات طولی موجود در کشور هم که مانند این مقاله مستخرج از پیمایشهای موجود می‌باشد بر اساس درصد پاسخگویی به سؤالات مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. نوآوری این مقاله این است که مقایسه‌ها و بررسی روندها را مبتنی بر میانگین وزنی که روش معتبر علمی می‌باشد تهیه شده است.

بررسی پیمایشهای دهه ۱۳۸۰:

به منظور تحلیل داده‌های موجود در دهه ۱۳۸۰، کلیه پیمایشهای انجام شده در این دهه مورد بررسی قرار گرفت. با بررسی‌های زیاد سه پیمایش انتخاب شدند. دلایل انتخاب این سه پیمایش این بود که: اولاً هر سه پیمایش به مقوله گروههای مرجع پرداخته شده و ثانیاً در این سه پیمایش گویه ها با یکدیگر مشابه بودند و یک مقوله را سنجش کرده‌اند. با توجه به یکسان بودن گویه ها و اینکه پایایی و روایی در هریک از پیمایشها سنجش شده است لذا نیازی به پایایی و کسب امتیاز اساتید به نظر نمی‌رسید.

جدول شماره ۱: خلاصه پیمایشهای استفاده شده در دهه ۱۳۸۰

عنوان پیمایش	سال انجام	جامعه آماری	ارگان مربوطه
پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج اول)	۱۳۸۱	۱٦۸۲٤ نفر	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج اول)	۱۳۸۲	۵۰۰۰ نفر	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
سنجش سرمایه اجتماعی جوانان ایران	۱۳۸۵	٤۵۰۰ نفر	سازمان ملی جوانان (معاونت مطالعات و برنامه ریزی)

پس از بررسی این سه پیمایش گویه‌های مرتبط با گروه‌های مرجع در هریک از سه پیمایش فوق به شرح ذیل استخراج گردید:

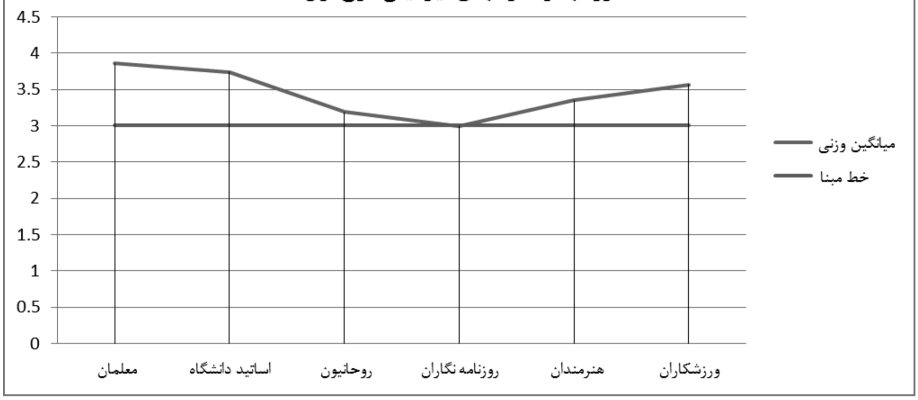
انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

جدول شماره ۲: داده‌های پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان موج اول ۱۳۸۱ جامعه آماری ۱۶۸۲۴

میزان اعتماد به گروهها و اصناف زیر										
گروه	اصلاً	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کاملاً	تعداد معتبر	میانگین وزنی ۷ طیفی	میانگین وزنی ۵ طیفی
معلمان	۱۰۰ نفر	۱۶۷ نفر	٤٥٣ نفر	۲٦۲۸ نفر	٦٤۱۲ نفر	٤۷۲۱ نفر	۲۲٦۰ نفر	۱٦۷٤۱ نفر / ۸۸٥۱۱	٥,۲۸۷	۳,۸٥۸
اساتید دانشگاه	۱۳٦ نفر	۲۷۱ نفر	٦۹۳ نفر	۳۱۰٥ نفر	٥۲۹۰ نفر	۳٦۹۳ نفر	۱۸۸٤ نفر	۱٥۰۷۲ نفر / ۷٦۹۷۳	٥,۱۰۷	۳,۷۳۸
روحانیون	۱٤۲۲ نفر	۱۲٤۰ نفر	۱۸٦۹ نفر	٤۲۸۳ نفر	۳۸۲۰ نفر	۲۲٤۹ نفر	۱٦٥٤ نفر	۱٦٥۳۷ نفر / ۷۰۸۱۳	٤,۲۸۲	۳,۱۸۸
روزنامه نگاران	٦٦۰ نفر	۱۱۳٦ نفر	۲٦٤۱ نفر	٦۲۰۲ نفر	۳۱٤۷ نفر	۱۰۷٥ نفر	٤۹۱ نفر	۱٥۳٥۲ نفر / ٦۱۲۸٥	۳,۹۹۱	۲,۹۹٤
هنرمندان	۳۰۱ نفر	٦٦٦ نفر	۱٥٥٥ نفر	٥۳۳۱ نفر	٤۸٥٥ نفر	۲۱۷۳ نفر	۹۸٤ نفر	۱٥۸٦٥ نفر / ۷۱۸۲۳	٤,٥۲۷	۳,۳٥۱
ورزشکاران	۱٦۰ نفر	۳٥۲ نفر	۱۰۰۹ نفر	٤٥٤۷ نفر	٥٥۸۷ نفر	۲۸۳٤ نفر	۱٥۲۱ نفر	۱٥۸٦٥ نفر / ۱٦۰۱۰	٤,۸٥۱	۳,٥٦۷

نمودار شماره ۱: نمودار میانگین وزنی میزان اعتماد به گروههای مرجع پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان موج اول ۱۳۸۱

تحلیل جداول و نمودارهای سال ۱۳۸۱:

نمودار فوق نشان دهنده این مهم است که در سال ۱۳۸۱ معلمان و اساتید دانشگاه به

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

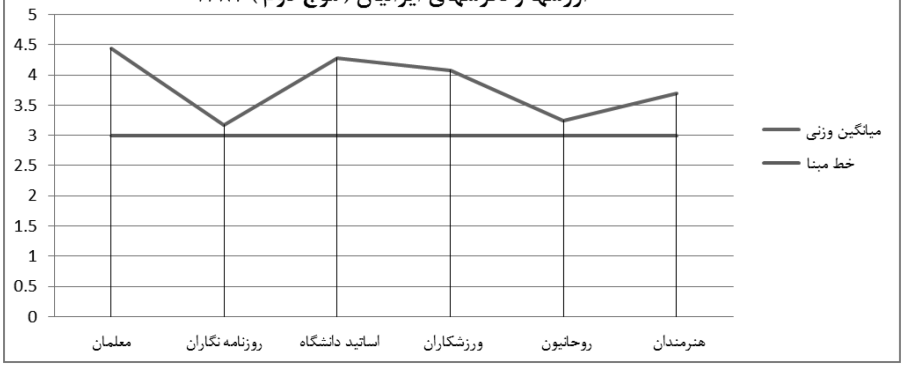
[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

عنوان معتمدترین گروههای اجتماعی و روزنامه نگاران و روحانیون به عنوان بی اعتمادترین گروه‌های اجتماعی از طرف جوانان معرفی شده‌اند. داده‌های فوق نشان دهنده این است که در این سال میزان اعتماد به روزنامه نگاران در حد پایین است و جوانان کمتر به روزنامه نگاران اعتماد دارند.در این بین اعتماد به روحانیون اگر چه بالاتر از خط مبنا است اما نزدیکی آن به خط مبنا نشان دهنده این است که این قشر باید در بالا بردن میزان اعتماد جوانان کوشش کنند.

جدول شماره ۳: داده‌های پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج دوم) ۱۳۸۲ جامعه آماری ۵۰۰۰ نفر

	کم	متوسط	زیاد	تعداد پاسخ معتبر	میانگین وزنی ۳ طیفی	میانگین وزنی ۵ طیفی
معلمان	۲۲۵ نفر	۷۹۶ نفر	۳۴۷۵ نفر	٤٤٩٦ نفر ۱۲۲٤۲	۲,۷۲۳	٤,٤٤٦
روزنامه نگاران	۸۹۳ نفر	۱۵۸٦ نفر	۱۲۱۰ نفر	۳٦۸۹ نفر ۷٦۹۵	۲,۰۸٦	۳,۱۷۲
اساتید دانشگاه	۲٤۲ نفر	۸۷۵ نفر	۲٦۷۰ نفر	۳۷۸۷ نفر ۱۰۰۰۲	۲,٦٤۱	٤,۲۸۲
ورزشکاران	۳۳۰ نفر	۱۱۹۷ نفر	۲۵۰۲ نفر	٤۰۲۹ نفر ۱۰۲۳۰	۲,۵۳۹	٤,۰۷۸
روحانیون	۱۱۸۷ نفر	۱۲۹۵ نفر	۱۷۱۱ نفر	٤۱۹۳ نفر ۸۹۱۰	۲,۱۲۵	۳,۲۵
هنرمندان	۵۲۷ نفر	۱۵۷۷ نفر	۱۹۱۹ نفر	٤۱۵۱ نفر ۹٤۳۸	۲,۳٤٦	۳,٦۹۲

نمودار شماره ۲: نمودار میانگین وزنی میزان اعتماد به گروههای مرجع پیمایش ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج دوم) ۱۳۸۲

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

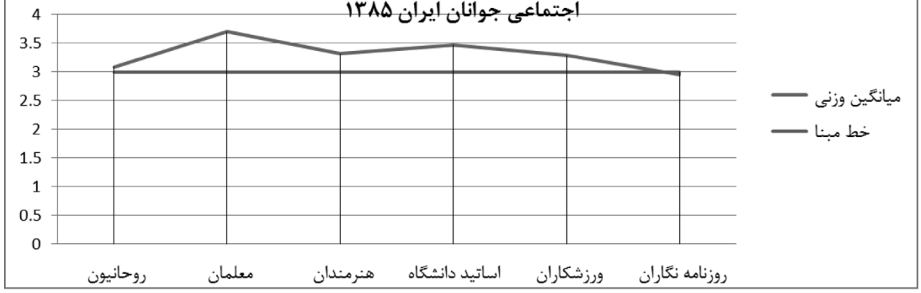
تحلیل داده‌های سال ۱۳۸۲:

داده‌های نمودار و جدول فوق در سال ۱۳۸۲ نشاندهنده همان داده‌های سال ۱۳۸۱ است به طوریکه در این سال نیز مورد اعتماد ترین گروه‌های اجتماعی معلمان و اساتید دانشگاه هستند و بی اعتماد ترین گروه‌های اجتماعی نیز روزنامه نگاران و روحا نئون هستند. اگر چه تا حدودی وضعیت این دو گروه اجتماعی نسبت به سال ۱۳۸۱ بهبود پیدا کرده اما به نسبت بقیه گروههای اجتماعی هنوز در سطح پایین ارزیابی می‌شود.

جدول شماره ۴: داده‌های پیمایش سنجش سرمایه اجتماعی جوانان ایران ۱۳۸۵ جامعه آماری ۴۵۰۰ نفر

اعتماد به گروههای اجتماعی						
گروه‌ها	اصلاً	کم	تاحدودی	زیاد	کاملاً	میانگین وزنی ۵ طیفی
روحانیون	۵۹٤ نفر	۱۰٦۸ نفر	۹۱۷ نفر	۱۱۹۲ نفر	۷۲۹ نفر ۱۳۸۹٤	۳,۰۹
معلمان	۱۷٦نفر	٦۳۰ نفر	٦۹۳ نفر	۱۸۷۷ نفر	۱۱۲٤ نفر ۱٦٦٤۳	۳,۷
هنرمندان	۲۷۰ نفر	۱۰۲۵ نفر	۱۰۰۵ نفر	۱۳۹۵ نفر	۸۰۵ نفر ۱٤۹٤۰	۳,۳۲
اساتید دانشگاه	۲۲۵ نفر	۸٤٦ نفر	۹۳۲ نفر	۱۵٦٦ نفر	۹۳۱ نفر ۱۵٦۳۲	۳,٤۷
ورزشکاران	۲٦۵ نفر	۱۰٤٤ نفر	۱۰۸۹ نفر	۱۳۲۸ نفر	۷۷٤ نفر ۱٤۸۰۲	۳,۲۹
خبرنگاران و روزنامه نگاران	٤۳۲ نفر	۱۳٦٤ نفر	۱۱۹۷ نفر	۹۹۰ نفر	۵۱۷ نفر ۱۳۲۹٦	۲,۹٦

نمودار شماره ۳: نمودار میانگین اعتماد به گروههای مرجع پیمایش سنجش سرمایه اجتماعی جوانان ایران ۱۳۸۵

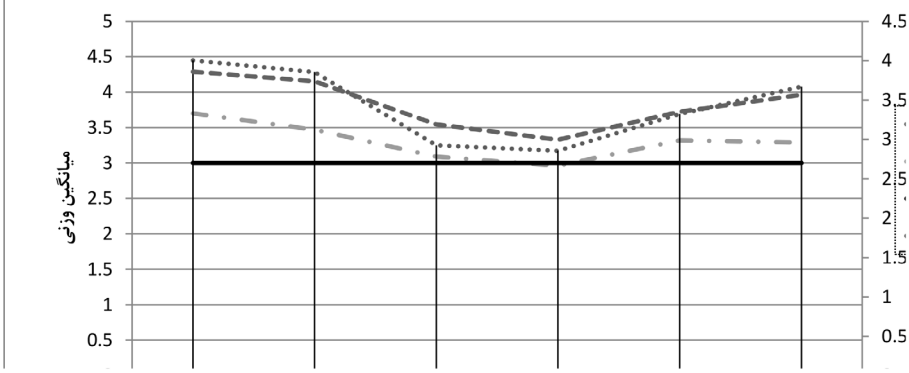
انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

تحلیل داده‌ها ۱۳۸۵:

نمودار و جدول فوق نیز نشان دهنده تکرار داده‌های سالهای ۸۱ و ۸۲ است بر این اساس همچنان معلمان و اساتید دانشگاه به عنوان مورد اعتماد ترین گروه‌های اجتماعی و روزنامه نگاران و روحانیون به عنوان کم اعتماد ترین گروه‌های اجتماعی هستند.

شماره ۴: نمودار تغییرات نگرش جوانان در مورد گروههای مرجع در دهه ۱۳۸۰

تحلیل داده‌های تغییر گروههای مرجع در دهه ۱۳۸۰

داده‌های فوق (نمودار شماره ٤) نشان می‌دهد که روند اعتماد به گروه مرجع روحانیون و روزنامه نگاران در مقایسه با معلمان و اساتید دانشگاه رو به کاهش می‌باشد. اگرچه نمودار نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۵ نسبت به سالهای ابتدایی دهه ۱۳۸۰ در کلیه گروههای مرجع مورد بررسی شاهد کاهش هستیم و این احتمالاً به دلیل جایگزینی شبکه‌های اجتماعی و مجازی می‌باشد اما همچنان جوانان معلمین و اساتید دانشگاه را به عنوان مطلوب‌ترین گروه‌های اجتماعی اعلام کرده‌اند. در این بین گروههای ورزشکاران و هنرمندان در حد متوسط گروههای مرجع ارزیابی می‌شوند. داده‌های مستخرج از پیمایشهای فوق در دهه ۱۳۸۰ و نمودار شماره ٤ و داده‌های موجود نشان می‌دهد که هر چه به پایان دهه ۱۳۸۰ نزدیک می‌شویم یک تغییر واضح از گروه مرجع دینی به گروههای مرجع دیگر اتفاق افتاده است.این امر نشان دهنده این است که روند اعتماد به گروه مرجع روحانیون در حد مطلوبی ارزیابی نمی‌شود. در دهه قبل از آن روحانیون گروه مرجع قدرتمندی در جامعه محسوب

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

می‌شدند که جوانان رفتارها و منش و الگوهای خود را از آنان اقتباس می‌کردند و به همان میزان آنان معیار داوری وقضاوت قرار می‌گرفتند. با گذشت زمان به نظر می‌رسد جوانان از گروههای مرجع دینی مثل روحانیون به گروههای مرجع علمی مثل معلمان و اساتید دانشگاه گرایش پیدا کردند. و جوانان در دهه ۱۳۸۰ رفتار و منش و الگوهای خود را بیشتر از معلمان و اساتید دانشگاه اقتباس کرده‌اند تا روحانیون. بنابراین این داده‌ها نشان می‌دهد که روحانیون باید اهتمام بیشتری در به دست آوردن اعتماد جوانان داشته باشند تا جوانان بتوانند الگوهای رفتاری و نگرشی خود را بیشتر از این گروه اقتباس نمایند.

نمودار فوق نشان دهنده این است که میزان اعتماد به گروههای اجتماعی از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ رو به کاهش بوده است کمترین نوسان در اعتماد جوانان به گروههای اجتماعی روزنامه نگاران و روحانیون و هنرمندان و بیشترین نوسان مربوط به معلمان اساتید دانشگاه و ورزشکاران است.داده‌ها نشان می‌دهد روند اعتماد به معلمان و اساتید دانشگاه و ورزشکاران و روحانیون بین سال ۱۳۸۱ و ۱۳۸۵ روند رو به کاهشی داشته در حالیکه این روند در رابطه با هنرمندان و روزنامه نگاران تغییر محسوسی نداشته است.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

جمع‌بندی

بررسی داده‌های موجود نشان دهنده تغییر جدی گروههای مرجع جوانان در دهه ۱۳۸۰ می‌باشد. لذا با توجه به وجهه ایدئولوژیک و مذهبی جامعه و حکومت،روحانیون به عنوان گروههای مرجع اصلی در جامعه به عنوان ایدئولوگ و ارائه دهنده خط مشی‌ها و اصول حکومت دینی باید به عنوان مرجع مردم و به ویژه جوانان محسوب شوند. داده‌ها نشان می‌دهد که روند اعتماد به این گروه در دهه ۱۳۸۰ در حال کاهش بوده و به نظر می‌رسد معلمین و اساتید دانشگاه جای آنها را می‌گیرند. این امر در دراز مدت می‌تواند موجب چالشهایی برای نظام سیاسی شود. لذا به نظر می‌رسد که برای بازیابی اعتماد و افزایش اعتماد این گروه راهکارهایی اتخاذ نمود.

پیشنهادات:

به نظر می‌رسد مهمترین راهکارهای سیاستی در این خصوص عبارتند از:

۱- ارائه الگوی ارزشی و مذهبی دربین هنرمندان و ورزشکاران به منظور مدیریت گروههای مرجع اجتماعی

۲- اهتمام بیشتر روحانیون به ارائه الگوهای عملی و رفتاری به جوانان و مردم

۳- جلوگیری از تضاد در حرف و عمل به منظور افزایش اعتماد سیاسی به روحانیون(قادری، ۱۳۸۹: ۱۰٤)

٤- کاربردی شدن آموزه‌های و معرفت دینی در زندگی اجتماعی به منظور افزایش اعتماد به روحانیون

۵- ارائه الگوههای رفتاری معلمان و اساتید دانشگاه به منظور افزایش اعتماد به این گروههای مرجع

٦- ارائه الگوهای رفتاری و ارزشی و دینی و ملی به جوانان از طریق رسانه‌ها به ویژه صدا وسیما و نهادهای آموزشی(گلشنی و همکاران،۱۳۹۱: ۱۰)

۷- تدوین برنامه‌های جامع و بلند مدت فرهنگی در جهت مدیریت تغییرات گروههای مرجع اجتماعی.

۸- توسعه و تعمیق آموزه‌های دینی از طریق فرآیند جامعه پذیری فرهنگی در جهت حفظ باورها و اعتقادات مذهبی افراد(حاتمی و مصطفایی،۱۳۹۱: ۷۷)

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

فهرست منابع

امام جمعه زاده، سیدجواد؛ رحیمی، رئوف و حاتمی نسب، سید حسن (۱۳۹۱). «انقلاب خاموش در جوامع فراصنعتی:تغییر در اولویت ارزشها»، *فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، سال دوم، شماره ۳، پاییز.

حاتمی،محمدرضا،مصطفایی،محسن(۱۳۹۱). «بررسی میزان شناخت جوانان از حقوق و مطالبات شهروندی: مطالعه موردی جوانان شهرستان سقز»، *فصلنامه پژوهشهای سیاسی*، سال دوم، شماره ۱، بهار.

حمزه‌ای، محمد رضا؛ پاپ زن، عبدالمجید و شریفی، محمد امین (). «تعیین نفاوت های جنسیتی در گرایش جوانان به گروه‌های مرجع(مطالعه موردی شهر سنندج)»، *فصلنامه زن و توسعه و سیاست* (پژوهش زنان)، دوره‌ی ۸، شماره ٤، زمستان.

رابرتسون، ی (۱۳۷۲). *درآمدی بر جامعه*، حسین بهروان، مشهد: نشر آستان قدس رضوی

رفیع پور، فرامرز(۱۳۸۲). *آناتومی جامعه* ، تهران: شرکت سهامی انتشار

صبوری خسروشاهی،حبیب(۱۳۹۰). «بررسی گروههای مرجع جوانان شهر تهران»، *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، سال چهارم، شماره ۱۱، تابستان.

عباسی، روح الله؛ کوهکن، علیرضا و آبسالان، علیرضا (۱۳۹۲). «بررسی نقش رسانه‌ها و گروههای مرجع بر شکل گیری نگرش سیاسی دانشجویان(مطالعه موردیخیزشهای اسلامی در منطقه)»، *فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، سال سوم، شماره چهارم، زمستان.

غیور باغبانی، سیده زینب و اصغرپور ماسوله، احمد رضا (۱۳۹۲). «عوامل مؤثر بر اولویت بندی گروه مرجع جوانان»، *در مجموعه مقالات تحولات سبک زندگی در ایران*، جلد سوم، تهران: نشر تیسا.

قادری، علی (۱۳۸۹). *شکاف نسلها(بررسی فاصله نسلها از انقلاب اسلامی تا کنون)*، شاهین شهر: انتشارات مکاتیب، چاپ اول.

کوئن، بروس(۱۳۷۳). *مبانی جامعه شناسی*، غلامعباس توسلی – رضا فاضل، تهران: سمت.

گلشنی، علیرضا؛ جدیدی، علی و اسکندری،صالح(۱۳۹۱)، «نقش رسانه در توسعه سیاسی و اجتماعی با تاکید بر جامعه معنا گرای ایران»، *فصلنامه پژوهشهای سیاسی*، سال دوم، شماره ۱، بهار.

موسوی، میرطاهر (۱۳۸۵). *سنجش سرمایه اجتماعی جوانان در ایران(گزارش نهایی)*، سازمان ملی جوانان، معاونت مطالعات و برنامه ریزی.

هزارجریبی،جعفر؛ آقابیگی کلاکی، محمد (۱۳۹۰). «عوامل مؤثر بر گزینش گروه مرجع در بین دانشجویان (مطالعه جامعه شناختی تغییر گروه مرجع در بین دانشجویان دانشگاههای اصفهان و صنعتی اصفهان)»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ٥٤ .

هوشنگی، حمید؛ جعفرپور، رشید (۱۳۹۱). «ریشه‌ها و زمینه‌های بی اعتمادی سیاسی در جامعه ایرانی در دوره پهلوی»، *فصلنامه پژوهشهای سیاسی*، سال دوم، شماره دوم، تابستان.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]

منابع لاتین

Hyman, Herbert H. (1968) "Reference Groups." In: David Sills (Ed.), International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. 13, edited by Davis Sills. New York: Macmillan Company & Free Press.

Turner, Bryan .S. (2006),The Cambridge dictionary of¬ sociology, Cambridge university press.

Sharma, B.B, Encyclopedia Dictionary of Sociology, Volume:4, Anmol Publications PVT. Ltd. New Delhi, 1999

Merton, Robert K., (1968). "Social Theory and Social Structure", The Free Press, New York.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید: DOI:۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۶۰۳۰۲
حاتمی، محمد رضا؛ قادری، علی، جمشیدی، علی (۱۳۹۵)، «بررسی روند تغییرات نگرشی نسل سوم در زمینه گروه‌های مرجع در دهه ۱۳۸۰»، *فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، س٦، ش۳، پاییز ۹۵، صص ٤٢-٢٥.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-12]